

Wspomnienie o doc. dr. hab. Michale Kowalskim (1927-1996)

Docent Michał Kowalski urodził się 6 września 1927 roku w Mniszewie, powiat Kozienice. Studiował na Wydziale Leśnym Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie, uzyskując w roku 1951 dyplom inżyniera leśnictwa. Na tym samym Wydziale otrzymał w 1964 roku stopień doktora nauk leśnych na podstawie pracy pt. "Wpływ różnego stopnia zwarcia drzewostanu na wzrost sadzonek kilku gatunków drzew i krzewów leśnych", a w 1982 roku — stopień doktora habilitowanego nauk leśnych — po przedłożeniu rozprawy pt. "Rozwój drzewostanów naturalnych na powierzchni badawczej w Białowieckim Parku Narodowym".

Pracę zawodową rozpoczął w styczniu 1952 roku jako nauczyciel akademicki, początkowo w Katedrze Ogólnej Hodowli Lasu Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego pod kierunkiem prof. T. Włoczewskiego, zajmując kolejno stanowiska asystenta i starszego asystenta, a następnie jako adiunkt kontynuował pracę dydaktyczną w Katedrze Szczegółowej Hodowli Lasu SGGW pod kierunkiem prof. dra E. Ilmurzyńskiego. W 1983 roku został powołany w tej samej Katedrze na stanowisko docenta.

W ciągu swej czterdziestoletniej działalności dydaktycznej na SGGW docent Michał Kowalski prowadził wykłady i ćwiczenia z hodowli lasu na Wydziale Leśnym oraz na trzech kierunkach studiów podyplomowych i studiach doktoranckich tego Wydziału, a także wykłady monograficzne z wybranych problemów hodowli lasu na Wydziale Techniki Rolniczej i Leśnej. Należy podkreślić, że w roku 1968 docent Michał Kowalski organizo-

wał pod kierunkiem prof. E. Ilmurzyńskiego pierwsze w Polsce Studium Podyplomowe Hodowli Lasu na Wydziale Leśnym SGGW, pełniąc przez kilka lat funkcję sekretarza.

Pod kierunkiem docenta M. Kowalskiego wykonano ponad 40 prac magisterskich na studiach dziennych oraz ponad 20 prac końcowych na studiach podyplomowych Wydziału Leśnego. Był on wyróżniającym się pedagogiem, który potrafił wciągnąć do dyskusji młodych adeptów wiedzy leśnej. Uczył prowokując do kontrargumentów. Był wielokrotnie nagradzany za osiągnięcia w pracy dydaktyczno-wychowawczej.

W działalności naukowo-badawczej doc. M. Kowalskiego dotyczącej szeroko ujętej dyscypliny hodowli lasu można wyróżnić następujące kierunki:

- Poznanie wymagań ekologicznych głównych gatunków drzew leśnych w celu pełniejszego ich wykorzystania zarówno w inżynierii ekologicznej jak i rehabilitacji ubogich gleb borów sosnowych.
- Określenie roli hodowlanej świerka pospolitego poza jego naturalnym zasięgiem w Polsce.
- Poznanie prawidłowości oraz procesów zachodzących w lesie naturalnym Białowieskiego Parku Narodowego.
- Doskonalenie metod i technologii prac związanych z odnowieniem i pielęgnowaniem lasu.

Na szczególnie wysoką ocenę zasługują badania poświęcone sukcesji ekologicznej zachodzącej w naszych lasach. Współpracując przez wiele lat z prof. T. Włoczewskim w zakresie lasów naturalnych stał się dociekliwym badaczem praw i prawidłowości zachodzących w ekosystemach leśnych. Wyniki długoletnich i wieloetapowych badań i obserwacji zebranych w Białowieskim Parku Narodowym doprowadziły do postawienia hipotezy o klimatycznej przyczynie zmian sukcesyjnych zachodzących w licznych naszych drzewostanach. Pionierskie opracowania doc. M. Kowalskiego w tym zakresie, które często budziły wiele dyskusji, znalazły się w zbiorach Centrum Badania Zmian Klimatu na Uniwersytecie w Birmingham oraz w materiałach Kongresu Klimatologii w Utrechcie.

Drugim, ważnym problemem badawczym, któremu docent Kowalski poświęcił wiele miejsca w swojej twórczości naukowej, było poszukiwanie instrumentu w stosowaniu inżynierii ekologicznej. Wykorzystując informacje uzyskane z badań w lasach naturalnych wskazał on drogi umożliwiające rehabilitację ubogich borów sosnowych (również na gruntach porolnych), między innymi przez odpowiednio zaprogramowany skład gatunkowy dolnych warstw liściastych. W pracach poświęconych tym zagadnieniom doc. M. Kowalski wykazał, że stosując odpowiednie gatunki drzew, wprowadzane we właściwej kolejności i odpowiedniej formie zmieszania, można wpływać na modyfikację warunków mikroklimatycznych i glebowych przyspieszając proces redeggradacji siedlisk leśnych.

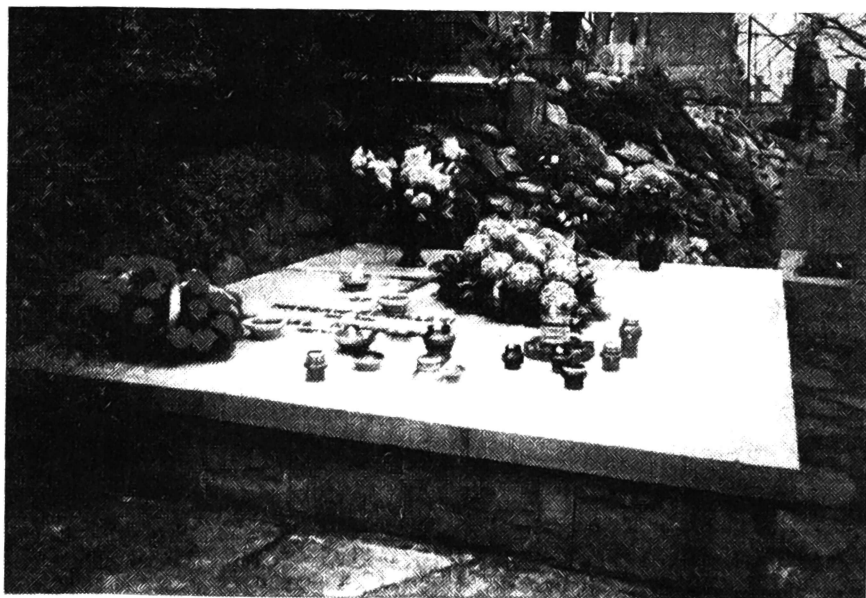
Dorobek naukowy docenta M. Kowalskiego obejmuje także podstawy hodowli lasu. Został on ujęty w oryginalnych opracowaniach o charakterze studiów i rozpraw. Na podkreślenie zasługują wyniki badań przeprowadzonych wspólnie z innymi autorami nad wpływem trzebieży na formę próchnicy i rozkład ściółek, a także na przyrost drzewostanów sosnowych i świerkowych.

Rezultaty przeprowadzonych obserwacji nad zachowaniem np. świerka poza naturalnym zasięgiem, a także nad stosowaniem przy pielęgnowaniu lasu tzw. cięć liniowych wzbudziły szerokie zainteresowanie leśników w naszym kraju.

Docent Kowalski brał czynny udział w pracach wielu zespołów określających zasady gospodarki hodowlano-leśnej w naszym kraju, a wyniki jego działalności naukowo-badawczej potwierdzały słuszność uwzględniania procesów sukcesyjnych przy ustalaniu kierunków rozwoju tej gospodarki.

Poza pracą zawodową przez wiele lat poświęcał dużo czasu na działalność społeczną jako aktywny członek Związku Nauczycielstwa Polskiego i ceniony aktywista spółdzielczości mieszkaniowej. Brał też udział w pracy licznych towarzystw, komisji i komitetów naukowych. Za zasługi w pracy zawodowej i społecznej był wielokrotnie nagradzany różnymi odznaczeniami i medalami, między innymi Złotym Krzyżem Zasługi, Krzyżem Kawalerskim Odrodzenia Polski, Odznaką Zasłużony dla Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego oraz za Zasługi dla SGGW i Złotą Odznaką ZNP.

Jego skromność i duży takt tworzyły w zespołach, z którymi współpracował atmosferę serdeczności i prawdziwego koleżeństwa.

Docent Michał Kowalski zmarł po długiej i ciężkiej chorobie w lipcu 1996 r. w Warszawie i został pochowany na cmentarzu parafialnym w Górze Kalwarii (fot.).

Wspomnienie o doc. Michale Kowalskim trudno ująć w słowa, można je zamknąć w naszych myślach i uczuciach, a lasy polskie, zwłaszcza Puszcza Białowieska, której poświęcił dużo miejsca w swojej pracy, niech zaszumią Mu swój hymn.

Cześć Jego Pamięci!

*Stanisław Bellon
Henryk Żybura*

Wykaz ważniejszych publikacji doc.dr hab. Michała Kowalskiego

1. Nauka o środowisku leśnym (skrypt). Wyd. NOT, 1955; Warszawa (współautor J. Skrabek).
2. Wpływ różnego stopnia zwarcia drzewostanu na wzrost sadzonek kilku gatunków drzew i krzewów leśnych. Zesz. Nauk. SGGW; 1968; nr 11 Leśn.
3. Kształtowanie się wzrostu odnowień podokapowych jodły pod wpływem odsłonięcia. Zesz. Nauk. SGGW; 1968; nr 10 Leśn. (współautor S. Bellon).
4. Dynamika odnowień naturalnych w oddz. 319 Białowieskiego Parku Narodowego. Folia Forest. Polonica; 1972; s. A.
5. Przebieg wzrostu wysokości świerków pochodzących z różnych dzielnic Polski. Zesz. Nauk. SGGW; 1972; Z. 17 Leśn. (współautor T. Włoczewski).
6. Wzrost potomstwa różnych pochodzeń sosny i świerka na obcych stanowiskach. Sylwan 1972; Z. 8 (współautor T. Włoczewski).
7. Wpływ trzebieży na rozkład ściółek i próchnic gleb leśnych oraz na przyrost drzewostanów sosnowych i świerkowych. Prace IBL; 1973; 417 (współautorzy: L. Królikowski, E. Ilmurzyński i inni).
8. Zwalczenie chwastów za pomocą *atrazyny* i *gramoxonu* w ekstensywnych plantacjach wikliny w dolinie Wisły. Zesz. Nauk. SGGW; 1973; 19 Leśn. (współautor S. Gunia).
9. Hodowla świerka poza naturalnym zasięgiem. Zesz. Nauk. SGGW; 1975; 21 Leśn. (współautor R. Zaręba).
10. Kształtowanie się struktury odnowień w kilku zespołach lasu naturalnego Puszczy Białowieskiej. Zesz. Nauk. SGGW; 1975; 21 Leśn.
11. Wpływ cięcia liniowego ma wartość hodowlaną drzewostanu na przykładzie powierzchni doświadczalnej w Lipcach Reymontowskich. Zesz. Nauk. SGGW; 1975; 22 Leśn.
12. Badania nad trafnością wyboru drzew dorodnych na powierzchniach doświadczalnych w drzewostanach sosnowych leśnictwa Głuchów. Zesz. Nauk. SGGW; 1975; 22 Leśn. (współautor E. Ilmurzyński).
13. Rola świerka w dolnym piętrze drzewostanów sosnowych. Podst. Techn. Leśn.; 1979; 29.
14. Regresja sosny na żyznych siedliskach lasów rogowskich. Sylwan; 1981, z. 5.
15. Rozwój drzewostanów naturalnych na powierzchni badawczej w Białowieskim Parku Narodowym. Dział Wyd. SGGW; 1982, Warszawa.
16. Brzoza na gruntach porolnych. Sylwan 1983, z. 12. (współautor E. Bernadzki).
17. Problem wykorzystania dolnych warstw liściastych w ochronie drzewostanów sosnowych. Dział Wyd. SGGW; 1984. Materiały Sympozjum Ochrony Ekosystemów Leśnych (współautorzy: E. Bernadzki, A. Szujecki).

18. Kierunki pielęgnowania drzewostanów sosnowych i świerkowych. *Podst. Techn. Leśn.*; 1986, XXXVIII.
19. Lipa i czeremcha amerykańska w przekształcaniu siedlisk borów sosnowych. Materiały Seminarium IBL pt. "Wpływ gospodarki leśnej na środowisko"; 1988, Warszawa.
20. Changes of forest species composition in Poland. University Birmingham. Working Group of Climate Impact; 1989.
21. Climate induced changes of forest species composition in Poland. Bound vol. of Abstracts; 1989, Wageningen.
22. Znaczenie zmian klimatu w kształtowaniu się składu gatunkowego drzewostanów w Polsce. W opr. Ocena zasobów leśnych w ekosystemach zagrożonych. *Mat. SGGW*; 1990, str. 102-119.
23. Pielęgnowanie siedliska i biocenozy metodami fitomelioracyjnymi. W opr. Podstawy inżynierii ekologicznej. *Mat. SGGW*; 1990, str. 32-46.
24. Rola świerka, lipy i grabu w dynamice zbiorowisk leśnych Białowieckiego Parku Narodowego. *Mat. SGGW*; 1990, str. 37-41.
25. Współczesne ocieplenie klimatu a skład gatunkowy lasów Polski. W opr. Reakcja ekosystemów leśnych i ich elementów składowych na antropopresję. *SGGW*, 1990; 18-31.
26. Klimat — zmienny składnik siedliska. *Folia Forest. Polon.*, 1991, s. A 33.
27. Ecological Succession in Polish Forests. *Folia Forest. Polon.*; 1992, s. A 34.
28. Skład gatunkowy lasów na tle zmian klimatu. *Prace IBL*, 1992.
29. Stand Structure Dynamics of a Young Forest Generation in the Białowieża National Park. *Folia Forest. Polon.*; 1993, s. A 35.
30. The Development of Natural Forest Stands in Białowieża National Park. *Folia Forest. Polon.*; 1993, s. A 35
31. O sukcesji ekologicznej w lasach Jasienia. *Sylwan*; 1993, z. 9.
32. Zmiany składu gatunkowego lasów na tle zmian klimatu w ostatnich dwóch stuleciach. *Sylwan*; 1994, z. 9.